

Lesbrief Bottermuseum Harderwijk

Het verhaal van de botter

Voor de docent

Deze lesbrief hoort bij de PowerPointpresentatie over het Bottermuseum Harderwijk. Gebruik de presentatie vooral om **samen met de leerlingen het verhaal te ontdekken**. Vertel daarom niet te lang achter elkaar, maar stel vragen, laat leerlingen goed naar foto's en kaarten kijken en laat hen voorspellen wat ze tijdens het bezoek gaan zien.

Missie Bottermuseum

Het Bottermuseum Harderwijk wil het **maritieme erfgoed van Harderwijk en de voormalige Zuiderzee behouden, zichtbaar maken en doorgeven**.

De historische botters, de Vischafslag en de Botterloods vormen samen een levend museum. Bezoekers kijken niet alleen naar het verleden, maar kunnen het ook **zien, horen, voelen en beleven**. Door botters varende te houden, traditioneel vakmanschap te bewaren en verhalen van vissers en hun families door te vertellen, verbinden we het verleden met de toekomst.

Educatieve doelen

We leren met **hoofd, handen en hart**.

Na het bezoek:

- weten leerlingen waarom Harderwijk een vissersstad was;
- begrijpen zij welke rol de Zuiderzee speelde in het leven en de economie van Harderwijk;
- weten zij waarvoor botters werden gebruikt;
- hebben zij kennisgemaakt met visserij, scheepsbouw, handel en het leven van vissersgezinnen;
- begrijpen zij dat de afsluiting van de Zuiderzee grote gevolgen had;
- hebben zij zelf historisch erfgoed gezien en ervaren;
- begrijpen zij waarom het belangrijk is oude schepen, ambachten en verhalen te bewaren.

Bij oudere leerlingen kunnen ook **techniek, economie, duurzaamheid en vakmanschap** worden besproken.

De PowerPoint

Dia 1 – Welkom in het Bottermuseum

Vertel

Vandaag gaan we terug in de tijd. We ontdekken hoe mensen in Harderwijk leefden toen de stad nog aan de Zuiderzee lag en veel gezinnen afhankelijk waren van de visserij.

Het Bottermuseum bewaart niet alleen oude spullen. We proberen het verleden levend te houden. Daarom worden de bidders onderhouden en kunnen ze nog steeds varen.

Vraag aan de leerlingen

Wat denken jullie dat een botter is?

Laat eerst enkele antwoorden komen.

Waarom zou je een oud schip bewaren als je er tegenwoordig niet meer mee hoeft te vissen?

Kern

Erfgoed vertelt ons iets over hoe mensen vóór ons leefden.

Dia 2 – De haven van Harderwijk

Vertel

Harderwijk heeft al heel lang een haven. Tegenwoordig zien we er allerlei soorten boten, maar vroeger zag de haven er heel anders uit.

Veel schepen waren zeilschepen. Motoren waren er nog niet of nauwelijks. Vissers voeren met bidders het water op om vis te vangen.

Het Bottermuseum heeft vier bidders: **HK21, HK22, HK23 en HK172.**

Kijkvraag

Laat leerlingen naar de afbeelding kijken:

Wat is anders dan in een moderne haven?

Denk samen aan:

- soort schepen;
- zeilen;
- materialen;
- kleding van mensen;
- werkzaamheden op de kade.

Extra vraag

Waarvoor staat volgens jullie "HK" bij HK21?

Antwoord: **Harderwijk**.

Dia 3 – Botters: zo zag de haven er vroeger uit

Vertel

Een botter was geen plezierboot. Het was een **werkschip**. De visser moest er zijn inkomen mee verdienen, maar woonde van maandag tot vrijdag ook op de botter.

Kijk daarom eens goed naar de vorm van het schip. Alles aan boord had een functie. Er moest worden gezeild, gevestig en gewerkt.

Interactief

Laat leerlingen zich voorstellen:

Je bent visser en moet morgen vroeg de Zuiderzee op. Wat zou je allemaal meenemen?

Laat verschillende antwoorden horen.

Denk bijvoorbeeld aan eten en drinken, warme kleding, visgerei en materialen die nodig zijn om veilig te varen.

Verdiepingsvraag

Wat zou er gebeuren als er bijna geen wind was? En wat als het juist heel hard waaide?

Kern

Een botter was tegelijkertijd **werkplek, vervoermiddel, vissersschip en woning van de schipper**.

Dia 4 – Een kaart van de Zuiderzee vóór 1932

Vertel

Deze kaart is belangrijk. Vóór 1932 zag Nederland er anders uit. Harderwijk lag aan de **Zuiderzee**.

Voor Harderwijk betekende het water werk en inkomen. Vissers vingen vis, anderen verwerkten of verkochten die vis en weer anderen bouwden en repareerden schepen.

De zee bepaalde dus voor een belangrijk deel hoe mensen leefden.

Zoekopdracht

Wie kan Harderwijk op of bij de kaart aanwijzen?

Vraag vervolgens:

Waarom was het voor een vissersstad handig om direct aan de Zuiderzee te liggen?

Denk verder

Welke beroepen zouden er behalve visser nog meer nodig zijn geweest?

Denk aan scheepsbouwers, handelaren en mensen die vis verwerkten of verkochten.

Kern

De Zuiderzee bepaalde voor een belangrijk deel **werk, handel en dagelijks leven** in Harderwijk.

Dia 5 – Waterkaart van Nederland

Vertel

Vergelijk deze kaart met de vorige. De Zuiderzee is veranderd. Harderwijk ligt tegenwoordig aan het **Veluwemeer**.

De afsluiting van de Zuiderzee en de veranderingen van het waterlandschap hadden grote gevolgen voor vissersplaatsen.

Interactief vergelijken

Laat de twee kaarten met elkaar vergelijken.

Welke verschillen zien jullie?

Wat zou zo'n grote verandering betekenen als je visser bent en je inkomen van de Zuiderzee afhankelijk is?

Kern

Landschappen veranderen. Zo'n verandering kan grote gevolgen hebben voor **mensen, beroepen en economie**.

Dia 6 – Zo zien de botters er nu uit

Vertel

De botters bestaan nog steeds, maar hun functie is veranderd. Ze worden onderhouden en gerestaureerd zodat we kunnen zien hoe vroeger werd gevaren en gewerkt.

Daarvoor zijn mensen nodig die oude technieken en ambachten beheersen.

Kijkvraag

Wat denken jullie dat er allemaal onderhouden moet worden aan zo'n houten schip?

Denk aan:

- hout;
- zeilen;
- touwen;
- mast;
- schilderwerk;
- metalen onderdelen.

Doe-vraag

Wie heeft weleens iets van hout gerepareerd of gemaakt? Leg de verbinding met **vakmanschap en techniek**.

Kern

Erfgoed bewaren betekent dat je er actief voor moet zorgen. Oude technieken moeten daarom ook aan nieuwe generaties worden doorgegeven.

Dia 7 – Botters: vroeger en nu

Vertel

Vroeger gingen de botters het water op om vis te vangen, zoals **bot, schar, haring en ansjovis**.

Nu worden de botters gebruikt om mensen kennis te laten maken met het leven en varen van vroeger.

Daarmee komen we bij een belangrijk doel van het Bottermuseum: **mensen laten ervaren hoe men vroeger in Harderwijk leefde en werkte**.

Vraag

Welke van deze vissen kennen jullie?

Waarom laten we de botters nog varen in plaats van ze alleen ergens binnen neer te zetten?

Kern

Erfgoed wordt interessanter wanneer je het niet alleen kunt bekijken, maar ook kunt **beleven**.

Dia 8 – Wat gaan we doen?

Vertel

Jullie gaan vandaag zelf op onderzoek uit.

We gaan:

- luisteren naar verhalen over de visserij;
- een botter van dichtbij bekijken;
- ontdekken hoe een botter wordt onderhouden en opgeknapt;
- onderzoeken hoe vroeger vis werd gevangen.

Geef een onderzoeksoopdracht

Vraag iedere leerling tijdens het bezoek op drie dingen te letten:

- 1. HOOFD – Wat heb je vandaag geleerd dat je nog niet wist?**
- 2. HANDEN – Welk ambacht of welke techniek heb je gezien?**
- 3. HART – Welk verhaal, voorwerp of onderdeel van het museum maakte de meeste indruk op je? Waarom?**

Vertel dat je hier aan het einde op terugkomt.

Tijdens het bezoek

Probeer leerlingen zoveel mogelijk zelf te laten **kijken, onderzoeken en ervaren**.

Stel bijvoorbeeld vragen als:

Aan boord van de botter:

Waar sliepen of werkten de vissers? Hoeveel ruimte hadden ze? Wat zou jij het moeilijkste vinden aan het leven aan boord?

Bij de Vischafslag:

Hoe kwam de vis van de visser bij de koper? Wat bepaalt volgens jullie de prijs van vis? Wat gebeurt er als er heel veel of juist heel weinig vis wordt gevangen?

In de Botterloods:

Welke materialen herkennen jullie? Welk gereedschap wordt gebruikt? Waarom is vakmanschap nodig om een oude botter varende te houden?

Afsluiting – Hoofd, handen en hart

Sluit het bezoek gezamenlijk af. Kom terug op de drie vragen van het begin.

HOOFD: Wat weet je nu over Harderwijk, de Zuiderzee en de visserij?

HANDEN: Welk vakmanschap of welke techniek heb je ontdekt?

HART: Wat vond je het mooiste, interessantste of meest verrassende verhaal?

Slotvraag

Stel dat niemand de botters meer onderhoudt en niemand de verhalen van de vissers meer vertelt. Wat zouden we dan over vijftig jaar kwijt zijn?

Daarmee komen we terug bij de missie van het Bottermuseum:

We bewaren niet alleen oude botters. We bewaren het verhaal van Harderwijk en geven dat verhaal door aan een nieuwe generatie.